

SPREHOD SKOZI TERSKO BESEDIŠČE — 3

Imena cerkvenih praznikov

Med Terjani sem zapisal nekaj ljudskih imen za cerkvene praznike, ki jih kaže objaviti: med njimi je nekaj zelo lepih in zanimivih. Ob njih lahko navedem še nekaj imen v nadiškem narečju: našel sem jih pred kratkim, ko sem brskal po treh knjigah oznanil, ki jih je napisal Anton Cuffolo (I: 1921—1926; II: 1927—1935; III: 1957—1959) in jih hrani župnijski arhiv v Lazah, kjer je bil Cuffolo za kaplana in župnika od 1920 do leta smrti 1959. Razporedil sem jih po cerkvenem letu.

1. *váhti*, za *váhti* (Njivica) = verne duše?, prav tam poznajo tudi izraz *otáva* za *váhti*. *Váhti*, *Váhte*, *vilja pred Vahtmi* (Cuffolo; vse naglase na besede iz Cuffolovih knjig oznanil dodal P. M.) = praznik vseh Svetnikov;

2. *amandís* (Bardo, Brezje), *ɣomandís* (Brezje) iz frl. a madins = božični večer;

3. *viérnati*, *viérnahti* (Brezje) iz nem. Weihnachten = božič (Černjeja);

4. *ta dan na nóvo liéto* (Bardo);

5. *pírnahte* (Bardo, Brezja), *pérnahte* (Brezje, Černjeja) iz nem. Brennacht = *sviéti tarji kráji*, *sviéti tárji kráje*, za *svéte kráje so hodíli na kolédo* (Brezje);

6. *debélinca* (Cuffolo) = quinquagesima, zadnja nedelja v pustu;

7. *pepouńica* (Černjeja) = *párvi dan krézi-me* (sic!, Černjeja) = *pepeunica* (Cuffolo);

8. *lítavica* po *lit* (Njivica) = palma; *cémo jité* po *lit*, po *lítavicu* (Njivica) iz frl. ulif = oljka, oljna vejica, ki jo na oljno nedeljo blagoslovijo v cerkvi. Cuffolo ima *Oljčna nedelja* (knjižni vpliv!), *ojńnica* (očitno pomota) in ljudsko *óńčina*;

9. *páska* (Bardo) = *velíka núoč* (Brezje);

10. *májńica*, po *májńicah* (Cuffolo) = bin-košti;

11. *sénsa*, *te dan na sénsu* (Njivica) = Ascensione (Černjeja, tu je prodril v rabo it. izraz) iz frl. *Sénse*. *Sénsa* tudi v Šavrinih (Gažon)! = Vnebohod;

12. *Bóu dan* (Njivica) = Telovo;

13. *svéta Marija avósnica* (Njivica, Černjeja) = veliki Šmaren, iz frl. *avóst* = avgust;

14. *svéta Marija bandínjeca* (Černjeja) = *bandímínca*, *bandímjca* (Cuffolo), *bandímica* (gl. Angelo Cracina: *Costumanze religiose di nostra gente*, 1965, str. 27). Po *bandíma* iz *vendemmia* (trgatev) = mali Šmaren, rojstvo Marije Device;

15. *rožárska* (scilicet *nedéja*) (Cuffolo) = prva nedelja v oktobru. Po nad. *rožár* (ter. *rožárh*) = rožni venec;

16. Cuffolo ima nekje tudi *Sveta Marija Snežńjica* 5. avgusta;

Naj navedem še nekaj izrazov iz nabožne terminologije:

jité májši (Njivica, Sedlišča, Brezje) = iti k maši,

jutrńjca (Čenebola) = jutranjica,

ruomíne (Viškorša) = romanje,

svećeník (Plestišča) = soha; svetnik?

svetík (Brezje) = svetnik,

utár (terska in nadiška koine) = oltar.

In še po Cuffolu:

bilja = predvečer,

križóva pot, *majóva andoht*,

zahvaljenca = maša zahvalnica,

kvatrinca,

popunama odpustak s pridevniško rabljenim prislovom.

Pavle Merkù
Trst

KAŠUBSKI SLOVAR*

Med množico najrazličnejših slovarjev, posebno narečnih, ki jih zadnja leta izdajajo slovanski narodi, najdemo tudi *Slovar kašubskih govorov* Bernarda Sychte. Slovar (žal le do črke S) obsega štiri obsežne zvezke, predvidena pa sta še dva.

Prvi del uvoda k slovarju je napisal znani poljski jezikoslovec Zdzisław Stieber. V njem nam podaja zgoščen historiat kašubske leksikografije, iz katerega izvemo, da je kašubščina pritegnila pozornost strokovnjakov že pred več kot sto leti.

* Bernard Sychta: *Słownik gwar kaszubskich I—IV*. Wrocław—Warszawa—Kraków 1967.

Avtor najnovejšega kašubskega slovarja duhovnik dr. Bernard Sychta je po rodu Kašub, ki dobro pozna in tudi govori kašubska narečja. To mu je omogočilo, da je zbral veliko število arhaičnih besed in zvez, ki doslej niso bile poznane.

V slovarju B. Sychta je bogata frazeologija, zanimive besede moremo izluščiti iz številnih pregovorov, rekov, ugank, verzov in zgodb. Tako je slovar zakladnica dejstev ne samo za jezikoslovca, ampak tudi za folklorista. Bernard Sychta je namreč dober etnograf, kar je lepo razvidno iz slovarskega gradiva.

Slovar B. Sychta je plod dolgoletnega truda, je avtorjevo življenjsko delo. B. Sychta je znan tudi kot pisec iger v kašubščini. O tem, kako je nastal njegov slovar, govori v obširnem uvodu.

Za jezikoslovca, posebno pa še za dialektologa in etnografa, je zelo zanimiv in poučen tisti del uvoda, kjer govori o zbiranju gradiva na terenu in o informatorjih.

B. Sychta je zbiral leksično in folklorno gradivo že med drugo svetovno vojno. Po raznih težavah in prekinitvah je l. 1950 začel s sistematičnim delom za slovar. Vse gradivo je nabral na terenu, tako da je njegovo delo odraz žive govornice, v njem ni nič knjižnega, izmišljenega. Po svoji zgradbi se Sychtin slovar skoraj v ničemer ne razlikuje od drugih priročnih slovarjev. Njegova glavna odlika je, da so gesla poleg natančne pomenske označitve izčrpno ponazorjena z obsežno frazeologijo, z veliko množino rekov, pregovorov, zagovorov, verovanj, formul vseh vrst, kot tudi s celimi pripovedmi, kar vse ustvarja vtis, da je pred nami enciklopedija kašubske kulture.

Transkripcija besed v slovarju je fonetična, akcentsko mesto je v glavnem označeno.

Znanstveno vrednost daje slovarju med drugim tudi upoštevanje zemljepisne razprostranjenosti besed (arealov), kakor tudi pritegnitev imen.

Kašubščina je obrobno narečje slovske jezikovne skupnosti. Dokazano je, da se prav na obrobju velikih jezikovnih skupin ohrani največ arhaizmov, tam najdemo posebne in redke pomenske razvoje in načine tvorbe besed. V kašubščini je takih pojavov na pretek. Omenil bom nekatere najbolj opazne.

Za nekatere pojme ima kašubščina številne sinonime, v katerih lahko zasledimo različ-

ne, včasih nenavadne miselne poti pri poimenovanju. Za pojem »zajec« imamo npr. poleg nevtralnega *zajic* naslednje izraze: *podbrozdńik* (dobesedno »podbrzdnik«), *podmedzńik* (redko; »podmejnik«), *podkeńńik* (»podgrmnik«), *oblecigora*. Zadnjemu izrazu analogna sestavljenka je *+oblecipole* »plug«. »Veverici« pravijo Kašubi *ofeńńica* (prim. oreh) in *rudečka* (poimenovanje po barvi).

»Klóp« poimenujejo poleg nevtralnega *ta-wa* še z besedama: *nasadńica* (prim. sln. *posaditi* na stol) in *odpońńica* (prim. sln. *odpočiti* se). Dalje *poddupńica*, *podrěńńica*, *podhlastńica* »rjuha«; *+předp'icńik*, *předputk*; *podpąńńik* »predpasnik« idr.

Zelo zanimivi so emocionalni izrazi, npr. za »nos«: *kluk*, *kluka*, *klukon*, *knoga*, *běka*, *knělka*, *knera*, *nazdar*, *těča*, *těkva*, *torńovńik*, *knežel skraćoni do nordvestě* ipd.

Različne emocionalne odtenke izražajo naslednji iz zaimkov tvorjeni samostalniki: *onk*, *onka*; *onak*, *ońica* »samec, samica«; *+mojk*, *mojka*; *+mojeck*, *mojecka*; *+mojink*, *mojinka*; *+mojni*, *++mojna* »moj mož, moja žena« in *+mojko* »moj ljubi, moja ljuba«. V slovenščini imamo v pogovornem jeziku kot pomenske vzporednice samostalniško rabljene zaimke, vendar pa narečno *mójqa*, *mójqara* ž. »razvajena ženska«, *mójqast* prid. (Rož).

Pozornost vzbujajo številni iz samostalnikov izpeljani glagoli, ki imajo neredko zelo zanimive pomene. Nekaj primerov: *+m'ąsovac* »jesti meso«, *mořovac* »valovati«, *dalovac* »biti daleč od doma, potovati«, *+cepovac* »mlatiti s cepci«, *bobovac* »jesti bob; jesti«, *borovac* »prenočevati v gozdu«, *p'ątovac* (prim. *p'ąta* »peta«) »bežati«, (*přěp'ątovac* »prispeti«), *plev'ic* ločevati pleve od zrnja«, *reńic sa* »zgodaj vstajati in delati«, *m'edv'edzovac*, (prim. *m'edv'edz*) »spominjati na medveda (s postavo, z gibi), posnemati medveda« itd.

V slovenščini in v drugih slovanskih jezikih je takih brezpredpinskih glagolov precej manj.

Tudi v morfološkem in semantičnem oziru ima kašubščina precej izrazov, ki jih je vredno primerjati s slovenskimi.

Mońńik »veter od morja, severni veter«, prim. sln. *mornik* (tudi: *mórńik*) »veter od morja (široko)«, *ońńik* »orač«, sln. *ornik* »isto«; *+opustńik*, *+opustńica*, sln. *opustnik* »Unterlasser«; *přělegńica* »lahka ženska«, sln. *priležnica*; kaš. *raja* »prečni drog na

jamboru«, sln. *raja* »tenak lesen drog«, *raha* »drog« (prim. nemško Rahe, Pleteršnik). Kašubsko *gńida* pomeni poleg splošnoslovnanskega »lens, Nisse« še »majhen človek, droben krompir«. Prim. sln. *gńida* »malenkost, košček« (npr. daj *gńido* kruha; do *gńide* »popolnoma«; Goriško), srbohrvaško (Dubrovnik) *gńidica* »nekoliko, zelo malo« (npr. Daj mi sira, ako češ i *gńidicu*; pri Stuliću *gńidicu* »aliquantulum«; dalje glej paralele v severnogermanskih jezikih.

Kašubsko *blozno* »krivina, prečnica pri saneh« moremo primerjati s sln. *blazina* »glavna gred, nosilni tram, prečnik pri saneh, pri vozu ipd.« (Pleteršnik I 32), z rus. dial. *bólozno* »lesena gred pri plugu«, *bólozna* »ročica pri plugu«. Paralele imamo tudi v baltskih jezikih, kjer pa obstajajo še pomeni »zglavnik ipd.«, kar je tudi slovensko *blazina* »zglavnik, pernica«, enako v sh. in v indoiranskih jezikih.

Za gornje primere lahko domnevamo dva izhodna korena: ide. **bhel-* + *-g* »gred« in ide. *bhelgh »blazina, pernica«, ki sta se zčila v enega s pomočjo metafore (tako Skok, Etim. rj. I 171). Vse pomene, ki jih ima *blazina* v slovenščini, pa bi vendarle težko pojasnili z metaforo.

Kašubski slovar B. Sychte vsebuje na stotine besed, ki bi zaslužile obširnejšo obrav-

navo. Navedel bom še nekaj zanimivejših: *gąstolec* (prim. sln. *gostolétli*), *osorija* »zlobna ženska, prepirljivka«, (*ńe*)*vedno* »(ne)vedno«, +*ńatńica* »dekle s sex appealom« (prim. sln. (*po*)*nujati*), *bńetńik* »mož, ki se brije«, +*pokńizava* »intriga«, *pijor* »pijanec«, *psor* »pes«, *perék* »urok, očaranje«, *ogrup'asti* »nekoliko pregrob«, *zđenk* »poroka« (prim. vzhodnoštajersko *zđavanje, zđavke* »poroka«) itd.

Bogata frazeologija je le del leksikološko-etnografskega gradiva v obravnavanem slovarju. V njej se slikovito odraža izvorno in zdravo mišljenje, a tudi konzervativnost kašubskega ljudstva. Obseg mojega sestavka mi ne dovoljuje, da bi globlje in bolj nazorno pisal o njej.

Slovar kašubskih govorov B. Sychte je pravo znanstveno delo in bo dragocen ter nepogrešljiv vir vsakemu slavistu, enako vsem, ki jih zanimajo kultura, življenje in ustvarjalnost Kašubov. Slovar bi bil še bolj pregleden in popoln, ko bi imel dodanih nekaj kart in risb k zahtevnejšim geslom. Avtor se je tega zavedal, a kot pravi v uvodu, sam tega ni zmogel. Slovar bo kmalu redkost, saj je izšel samo v osemsto izvodih.

Janez Keber
SAZU v Ljubljani

PRIPOMBA H KONČNICI -ega ZA TOŽILNIK EDNINE MOŠKEGA IN SREDNJEGA SPOLA

V 3. številki letošnjega JiS-a podaja avtorica članka Rodilnik pridevnikov in zaimkov kot formalni eksponent pri navezavi (Hanna Orzechowska iz Varšave) med drugim pregled registriranja in razlag tega pojava v slovenskih slovnica (Janežiča, Breznika, štirih avtorjev in Toporišiča). Glede slednjega pripominja (str. 60, op. 5), da »tega pojava sploh ne omenja, čeprav so v samem avtorskem besedilu priročnika primeri navezujočega roditelja precej številni«, in res navaja kot prvi primer iz SKJ 2, str. 152, potrditev za to (Spole pozna slovenski jezik tri: moškega, ženskega in srednjega.)

Glede tega pojava (kjer pa ne gre za roditelja, ampak za tožilnik, enak roditelju) želim avtoričin pregled dopolniti z opozorilom na kratki zapis v JiS 1968, str. 2/3-2/4, ki ima naslov »Končnica -ega v tožilniku srednjega in moškega spola ednine

pri pridevniških besedah in še to in ono«; tam je namreč povedano nekaj tistega, kar se Orzechowski zdi, da so slovenski jezikoslovci doslej zamudili povedati. Tako tam piše, da se avtorju ne zdi, da bi bila za ta pojav kakorkoli zaslužna maskulinizacija samostalnikov srednjega spola, že zato ne, ker se take roditeljske oblike namesto imenovalniških za tožilnik rabijo tudi v narečjih, kjer maskulinizacije sploh ni. Dalje pa je tam zapisano: »Od kod pa potem to? Po mojem mnenju je izvor roditeljskega tožilnika pri zaimkih, ki imajo izenačen roditeljski in tožilniški ednine, enako pa tudi obliki moškega in srednjega spola. Tak primer imamo najprej pri osebnih zaimkih: *ón* — *óno*, vendar rod. in tož. oba le *ńjęga* (klično *ga*). Tako je tudi v dvojini in množini: *njih* (poleg *nje* za tožilnik) — *njiju*, *njih*, *nju*. Od osebnih zaimkov se je raba prenesla na zaimke *ki*: *človek, ki ga vidiš* — *delo, ki ga opraviš*. /.../ Iz takih zvez